

Stefan Ek & Raimo Niemelä

Onko internetistä tullut suomalaisten tärkein terveystiedon lähde?

Deskriptiivistä tutkimustietoa vuosilta 2001 ja 2009

Stefan Ek & Raimo Niemelä: Onko internetistä tullut suomalaisten tärkein terveystiedon lähde? Deskriptiivistä tutkimustietoa vuosilta 2001 ja 2009 [Has the Internet become the Finns' most important source of health information? Descriptive data from the years 2001 and 2009] Informaatiotutkimus 29(4), 2010.

Already in its infancy the Internet was predicted to be a prime tool to promote healthier behaviours. The purpose of this paper is to compare the use of and trust in health information on the Internet during two points of time, 2001 and 2009. The target group of the study is the Finnish population aged 18-65 years. The empirical material is based on two similar postal surveys. Over the period, growth in Internet use has been rapid. The results also show a huge growth in use of and trust in health information on the Internet. But still, the e-Health visions evoked in the late 1990s are far from fulfilled, since too many people seem not to seek or obtain health information on the Internet at all. Furthermore, still in 2009, approximately one-third of the respondents have no conception ("don't know") about the online health information reliability, likely because they have used it too rarely or not at all.

Address: Stefan Ek, Informationsförvaltning, Åbo Akademi, FI-20500 Åbo, Finland, Email: stefan.ek@abo.fi

Address: Raimo Niemelä, Informaatiotutkimus, Oulun yliopisto, FI-90014 University of Oulu, Finland. Email: raimo.niemela@oulu.fi

Johdanto

Jo syntyaikoinaan internetin ennustettiin olevan ylivoimainen keskeisten käyttäytymisteellisten teorioiden ja periaatteiden soveltamiseen terveellisten elämäntapojen edistämiseksi (Cassell, Jackson & Chevront 1998). Erityisesti väestön terveyskasvatuksen yhteydessä internetin käytöstä ja luotettavuudesta käytiin keskustelua; internetin ennustettiin tulevan pääasialliseksi yhdyssiteeksi lääketieteen ja terveydenhoidon ammattilaisryhmien sekä niiden ja maallikkojen välillä, samalla kun tietoverkon kapasiteetti kehittyisi edelleen (Eysenbach & Diepgen 1998; Kohane et al. 1998). Internetin alkuaikoina

ennustettiin myös sitä, että usein terveyden ja sairauden ongelmat hoidettaisiin kotona ja että lääketieteellisessä hoidossa painottuisi ennaltaehkäisy ongelmien ratkaisun asemesta (Feied 2001; Shortliffe 1998).

Poliittiset päätöksentekijät 1990-luvun jälkipuoliskolla esimerkiksi Euroopan Unionin piirissä pitivät internetiä uutena mahdollisuutena luoda aiempaa osallistuvampaa ja vastuullista kansalaisuutta sekä terveellisempiä elämäntapoja kaikissa yhteiskuntaluokissa. Internetin arvioitiin, monien muiden asioiden ohella, olevan voimaannuttava keino sillan rakentamiseksi informaatioköyhien ja informaatorikkaiden ihmisten välisen kuilun yli yhteiskunnassa

(Rexrodt & Bangemann 1997). Euroopan Unionin terveystiedon sivusto julkaistiin englanniksi vuonna 2006, ja nykyisin se on tarjolla 22:lla Euroopan Unionin virallisella kielellä (Health-EU; European Public Health Alliance). Suomessa eduskunnan tulevaisuusvaliokunta totesi vuonna 2006 että ”terveydenhuolto tulee järjestää siten että se teknologisia mahdollisuuksia tehokkaasti hyödyntäen tukee kansalaisten omavastuuta terveydestään”. Tulevaisuusvaliokunta painottaa raportissaan, ettei terveyden edistämisen ja ylläpidon teknologisia innovaatioista ja kehityksestä johtuen tule olla vain ammattilaisten vaan jokaisen kansalaisen asia (Suomen eduskunta 2006).

Toistaiseksi on kuitenkin epäselvää, missä määrin uudella viestintäteknologialla on vahvuuksia ja tarpeeksi kykyä kansalaisten voimaannuttamiseen, jotta nämä terveyttä edistävät visiot voitaisiin saavuttaa. Toiseksi voidaan kysyä sitä, kuinka valmiita ihmiset ovat vapaaehtoisesti hyväksymään heille määrätyn sähköisen terveydenhuollon (e-Health) kulttuurin ja mikä vielä tärkeämpää myös sisäistämään sen?

Tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vertailla internetin terveystiedon käyttöä ja luotettavuutta kahtena ajankohtana, vuosina 2001 ja 2009, ja valottaa sitä, miten tämä verraten nuori sosio-tekniinen kulttuuri on kehittynyt vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen kuluessa. Tutkimuksessa kysytään, ketkä käyttävät tai ovat käyttämättä internetiä terveystiedon lähteenä. Tarkastelu tehdään demografisten tekijöiden sekä koetun terveyden ja itse ilmoitetun painoindeksin (BMI) suhteen. Lisäksi selvitetään sitä, kuinka luotettavina internet-lähteitä pidetään yleisesti sekä verrattuna muihin terveystiedon lähteisiin. Tutkimuksen kohdejoukkona on 18-65 vuoden ikäinen väestö Suomessa.

Aineisto

Empiirinen aineisto perustuu kahteen samansisältöiseen postikyselyyn. Niistä ensimmäinen kysely (2001) lähetettiin 2500 Suomen kansalaisen edustavalle otokselle, ja toinen kysely (2009) edustavalle 1500 kansalaisen otokselle. Molempiin kyselyihin osallistuneiden nimet ja osoitteet saatiin Suomen Väestörekisterikes-

kuksesta. Muistutuskirje, joka sisälsi uuden vastauslomakkeen, lähetettiin molemmilla kerroilla runsas kuukausi ensimmäisen lähetyksen jälkeen. Vastausprosentit olivat 52% (2001) ja 46% (2009). Molemmilla kerroilla vastaajista naisia oli 57% ja siten sukupuolijakaumassa on naisten yliedustus. Äidinkieli-jakauma on myös aika samankaltainen; suomenkielisiä (93,1%) on prosenttiyksikön verran enemmän vuoden 2009 aineistossa ja ruotsinkielisiä (5,4%) saman verran vähemmän. Ikäjakauksissaan ei ole merkittäviä eroja, paitsi 36-45 ja 56-65-vuotiaiden kohdalla. Vuoden 2001 aineistossa 36-45-vuotiaiden osuus oli 25% ja 56-65-vuotiaiden osuus 19%. Vuoden 2009 aineistossa nämä luvut ovat päinvastaisia, 36-45-vuotiaita oli 19% ja 56-65-vuotiaita 25%. Niin kutsuttujen suurten ikäluokkien (1946-1950 syntyneet) jäljet taitavat siis näkyä uudemmassa aineistossa. Koulutustaso on suurin piirtein sama kummassakin aineistossa, korkeasti koulutettujen osuus on kuitenkin hiukan korkeampi vuoden 2009 aineistossa. Koulutustason kohoaminen Suomessa näkyy myös virallisissa tilastoissa (Tilastokeskus 2009a). Vuonna 2008 korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut 27% 15 vuotta täyttäneistä kansalaisista (Tilastokeskus 2009b). Tämän tutkimuksen vuonna 2009 kerätyssä 18-65-vuotiaista koostuvassa aineistossa 30% ilmoitti suorittaneensa korkea-asteen tutkinnon. (Taul. 1a-d)

Tulokset

Internetin käyttö on vuosien 2001 ja 2009 välisenä ajanjaksona tullut osaksi suomalaisten arkea. Vuonna 2009 tehdyssä kyselyssä lähes päivittäin ilmoitti netissä surffaileensa viimeisten seitsemän päivän aikana 55% vastaajista. Lisäksi vastaajista 29% ilmoitti tehneensä näin silloin tällöin. Tämän perusteella internetiä voi pitää viestinnän infrastruktuurina, joka on saavutettavissa ja käytettävissä myös terveystiedon lähteenä. Tutkittuna ajanjaksona tapahtunut muutos internetin käytön lisääntymisessä on huomattava. Vuonna 2001 kaikkiaan 48% vastaajista ilmoitti ettei ollut surffaillut ollenkaan netissä viimeisten seitsemän päivän aikana, kun vastaava luku vuoden 2009 kyselyssä on 16%. Lähes päivittäinen internetin käyttö oli lisääntynyt vuoden 2001 22%:sta edellä mainittuun 55%:n lähes päivittäiseen internetin käyttöön vuonna 2009. (Taul. 2)

Taulukko 1a. Sukupuoli.

Sukupuoli	2001	2009
Nainen	57% (n=726)	57% (n=389)
Mies	43% (n=549)	43% (n=294)
Yhteensä	100% (N=1275)	100% (N=683)

Taulukko 1b. Äidinkieli.

Äidinkieli	2001	2009
Suomi	92,3% (n=1175)	93,1% (n=634)
Ruotsi	6,5% (n=83)	5,4% (n=37)
Jokin muu	1,1% (n=14)	1,4% (n=10)
Yhteensä	100% (N=1272)	100% (N=681)

Taulukko 1c. Ikä.

Ikä	2001	2009
18-25	12% (n=149)	13% (n=80)
26-35	18% (n=224)	17% (n=102)
36-45	25% (n=313)	19% (n=119)
46-55	26% (n=330)	26% (n=164)
56-65	19% (n=245)	25% (n=155)
Yhteensä	100% (N=1261)	100% (N=620)

Taulukko 1d. Koulutus.

Koulutus	2001	2009
Kansa-/Kansalaiskoulu	14% (n=173)	11% (n=72)
Peruskoulu	4% (n=50)	3% (n=20)
Keskikoulu	3% (n=42)	3% (n=19)
Lukio	6% (n=74)	11% (n=73)
Ammattikoulu	25% (n=303)	22% (n=149)
Opisto	26% (n=320)	21% (n=144)
Ammattikorkeakoulu	7% (n=87)	13% (n=86)
Tiedekorkeakoulu/Yliopisto	14% (n=178)	17% (n=118)
Ei mikään yllämainituista	0,5% (n=6)	0,1% (n=1)
Yhteensä	100% (N=1233)	100% (N=682)

Taulukko 2. Internetin käyttö.

Surffaillut netissä viimeisten 7 päivän aikana	2001	2009
Ei ollenkaan	48% (n=595)	16% (n=108)
Silloin tällöin	30% (n=372)	29% (n=195)
Lähes päivittäin	22% (n=270)	55% (n=364)
Yhteensä	100% (N=1237)	100% (N=667)

Taulukko 3. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla.

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	2001	2009
Ei kertaakaan	79% (n=973)	31% (n=212)
Kerran	4% (n=48)	9% (n=60)
2-5 kertaa	11% (n=141)	28% (n=186)
6-10 kertaa	3% (n=40)	13% (n=88)
Yli 10 kertaa	3% (n=38)	19% (n=127)
Yhteensä	100% (N=1240)	100% (N=673)

Vuonna 2009 vastaajista 11% ilmoitti, etteivät he ylipääntään käytä internetiä. Näille tuloksille yhden vertailukohtana tarjoaa Tilastokeskuksen (2009c) keväällä 2009 tekemä tutkimus, jossa 16-74-vuotiaista suomalaisista 18% ilmoitti ettei ollut käyttänyt internetiä edellisten kolmen kuukauden aikana. Kaikkein tunnusomaisin demografinen ominaisuus internetin ei-käyttäjille on se, että he kuuluvat vanhoihin ikäkohortteihin, siten että heistä 21% kuuluu 46-55-vuotiaisiin ja jopa 69% iältään 56-65-vuotiaisiin. Tyypillinen ei-käyttäjä on 56-65 vuotta ja hänellä on kansantai kansalaiskoulusivistys (37% miehistä ja vastaavasti 50% naisista ilmoitti ettei käytä internetiä) tai hän on 56-65-vuotias mies, jonka koulutus on ammattikoulu (63% ei käytä internetiä). Harvemmin kuin viikoittain internetiä käyttävien osuus oli myös Tilastokeskuksen (2009d) tutkimuksessa suurin iäkkäimmissä ikäryhmissä 55-64 ja 65-74.

Tutkimuksen mukaan terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla käyminen on lisääntynyt selvästi tutkimusajanjakson kuluessa. Kun vielä vuonna 2001 jopa 79% vastaajista ilmoitti ettei ollut käynyt kertaakaan terveyteen liittyvillä internet-sivuilla viimeisten 12 kuukauden aikana, niin vuonna 2009 näin vastanneiden osuus oli enää 31%. Sen sijaan viimeisten 12 kuukauden aikana terveyteen liittyvillä internet-sivuilla oli käynyt kuusi kertaa tai sitä useammin 32% vastaajista vuonna 2009, vastaava osuus vuoden 2001 aineistossa jäi kuuteen prosenttiin. (Taul. 3)

Tulosten mukaan naiset osoittautuivat miehiä aktiivisemmaksi terveyteen liittyvien internet-sivustojen käyttäjiksi, kun vuonna 2009 naisista 40% oli käynyt kuusi kertaa tai sitä enemmän verrattuna miesten 22:een prosenttiin. Ikäryhmien välillä on myös suuria eroja, koska vuoden 2009 aineistossa 51% 56-65-vuotiaista ei käynyt lainkaan terveyteen liittyvillä sivustoilla

verrattuna vajaan 20%:iin 18-45-vuotiaista, joista runsas 25% oli käynyt 11 kertaa tai sitä useammin verrattuna 9%:iin 56-65 vuotiaista. Suomalaisten koulutustasolla ja internetin käytöllä terveystiedon lähteenä näyttää tulosten mukaan olevan selviä yhteyksiä. Tämä on ilmeisintä alimman koulutustason eli kansa-, perus-, kansalais- tai keskikoulun ilmoittaneiden osalta, sillä heistä 54% ilmoitti että he eivät olleet käyneet kertaakaan terveyteen liittyvillä

sivustoilla viimeisten 12 kuukauden aikana. Ammattikoulun korkeimmaksi koulutukseksi ilmoittaneiden kohdalla suuntaus on sama, sillä heistä 39% ilmoitti ettei vierailt tämän tyyppisillä nettisivustoilla. Vertailukohdaksi samassa vuoden 2009 kyselyssä voidaan ottaa yliopisto- tai tiede- korkeakoulututkinnon suorittaneiden 18%:n osuus. (Taul. 4a-c)

Tutkittaessa koetun terveyden ja internetin terveystietosivustoilla käyntien suhdetta saatiin

Taulukko 4a. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla ja sukupuoli (2009).

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	Nainen	Mies
Ei kertaakaan	27% (n=103)	37% (n=109)
Kerran	7% (n=27)	11% (n=33)
2-5 kertaa	26% (n=99)	30% (n=87)
6-10 kertaa	16% (n=60)	10% (n=28)
Yli 10 kertaa	24% (n=92)	12% (n=35)
Yhteensä	100% (N=381)	100% (N=292)

Taulukko 4b. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla ja ikä (2009).

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	18-25 vuotta	26-35 vuotta	36-45 vuotta	46-55 vuotta	56-65 vuotta
Ei kertaakaan	18% (n=14)	16% (n=16)	21% (n=25)	33% (n=53)	51% (n=77)
Kerran	15% (n=12)	9% (n=9)	3% (n=4)	12% (n=20)	7% (n=11)
2-5 kertaa	31% (n=25)	31% (n=32)	29% (n=34)	27% (n=44)	24% (n=37)
6-10 kertaa	11% (n=9)	19% (n=19)	18% (n=21)	12% (n=20)	9% (n=13)
Yli 10 kertaa	25% (n=20)	26% (n=26)	29% (n=35)	15% (n=24)	9% (n=13)
Yhteensä	100% (N=80)	100% (N=102)	100% (N=119)	100% (N=161)	100% (N=151)

Taulukko 4c. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla ja koulutus (2009).

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	KaPeKe-koulu	Lukio	Amm-koulu	Opisto	AMK	Tiedekk/ Yliopisto
Ei kertaakaan	54% (n=58)	27% (n=19)	39% (n=57)	26% (n=37)	21% (n=18)	18% (n=21)
Kerran	6% (n=6)	4% (n=3)	14% (n=20)	11% (n=15)	12% (n=10)	5% (n=6)
2-5 kertaa	25% (n=27)	23% (n=16)	23% (n=34)	31% (n=44)	29% (n=25)	34% (n=40)
6-10 kertaa	8% (n=8)	14% (n=10)	15% (n=22)	12% (n=17)	13% (n=11)	17% (n=20)
Yli 10 kertaa	7% (n=8)	32% (n=23)	10% (n=15)	21% (n=30)	26% (n=22)	25% (n=29)
Yhteensä	100% (N=107)	100% (N=71)	100% (N=148)	100% (N=143)	100% (N=86)	100% (N=116)

tulokseksi se, ettei näiden asioiden välillä näytä olevan mitään selkeää yhteyttä. Oman terveydentilansa huonoksi arvioivista 11 kertaa tai sitä useammin internetin terveystietosivustoilla käyneiden osuus oli 23%, mitä voi pitää suhteellisen korkeana verrattuna terveydentilansa hyväksi ilmoittaneiden 13%:iin. Toisaalta oman terveytensä erittäin hyväksi arvioivista 20% ilmoitti, että oli käynyt 11 kertaa tai sitä useammin terveystietosivustoilla viimeisten 12 kuukauden aikana. Kokonaan internetin terveystietosivustot välttäneistä pienin osuus oli niillä, jotka olivat ilmoittaneet terveytensä huonoksi (27%). Erittäin hyvän terveyden ryhmään lukeutuvista 35% ei ollut käynyt terveystietosivustoilla viimeisten 12 kuukauden aikana. (Taul. 5a)

Painoindeksi (BMI, body mass index), joka ilmaisee henkilön pituuden ja painon välistä suhdetta, saatiin selville vuoden 2009 kyselyn yhteydessä. Lihavien (BMI>30) joukosta 40% ei ollut koskaan käynyt internetin terveystietosivustoilla

viimeisten 12 kuukauden aikana, kun normaalipainoisista (18,5≤BMI<25) vain 27% ei ollut tehnyt niin. Vastaavasti 11 kertaa tai enemmän netin terveystietosivustoilla käyneitä oli eniten normaalipainoisten ryhmässä (23%) ja vähiten lihavien ryhmässä (15%). Ylipainolla ja lihavuudella osoitautui tässä tutkimuksessa olevan yhteyttä siihen, että korkean BMI-arvon saaneet eivät joko käytä internetin terveystietosivustoja ollenkaan tai he käyttävät niitä selvästi vähemmän kuin normaalipainoiset. (Taul. 5b)

Terveystiedon hakemisesta internetissä voidaan yleistään todeta, että tyypillinen hakija on profiililtaan korkeakoulutettu 26-45-vuotias nainen, jolla on omasta mielestään erittäin hyvä terveys.

Terveystiedon saaminen ja hankkiminen internetistä oli vielä vuonna 2001 varsin marginaalinen ilmiö. Muutos oli huomattava tultaessa vuoteen 2009, jolloin esimerkiksi terveystietosivustojen kautta tietoa oli ainakin joskus

Taulukko 5a. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla ja koettu terveys (2009).

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	Huono terveys	Ei kumpaakaan	Hyvä terveys	Erittäin hyvä terveys
Ei kertaakaan	27% (n=21)	29% (n=54)	31% (n=61)	35% (n=75)
Kerran	8% (n=6)	11% (n=21)	10% (n=19)	6% (n=13)
2-5 kertaa	31% (n=24)	25% (n=46)	30% (n=58)	27% (n=58)
6-10 kertaa	11% (n=9)	13% (n=25)	16% (n=30)	11% (n=24)
Yli 10 kertaa	23% (n=18)	22% (n=41)	13% (n=26)	20% (n=42)
Yhteensä	100% (N=78)	100% (N=187)	100% (N=194)	100% (N=212)

Taulukko 5b. Käyminen terveyteen liittyvillä internet-sivustoilla ja BMI (2009).

Käyntien lukumäärä viimeisten 12 kuukauden aikana	Normaalipaino	Lievä lihavuus	Lihavuus
Ei kertaakaan	27% (n=83)	31% (n=70)	40% (n=40)
Kerran	9% (n=27)	9% (n=20)	7% (n=7)
2-5 kertaa	30% (n=91)	26% (n=58)	27% (n=27)
6-10 kertaa	12% (n=37)	17% (n=38)	11% (n=11)
Yli 10 kertaa	23% (n=69)	17% (n=37)	15% (n=15)
Yhteensä	100% (N=307)	100% (N=223)	100% (N=100)

Taulukko 6. Saanut/Hankkinut terveystietoa internet-lähteistä.

Lähde	2001	2009
Lehdet/Julkaisut	10% (n=123)	38% (n=231)
Terveysportaalit	14% (n=168)	45% (n=281)
Apteekkipalvelut	6% (n=69)	20% (n=120)
Mainos/Markkinointi	4% (n=53)	17% (n=105)
Keskusteluryhmät	7% (n=81)	24% (n=148)
Blogit	---	8% (n=49)
Muut sivustot	17% (n=204)	34% (n=211)

Taulukko 7. Arvioinnit lähteiden luotettavuudesta terveysasioissa (2009).

Lähde	Hyvin luotettava	Melko luotettava	Melko epäluotettava	Hyvin epäluotettava	Ei osaa sanoa	Yhteensä
Lehdet/Julkaisut netissä	7%	43%	17%	2%	30%	100% (N=610)
Painetut sanomalehdet	16%	70%	10%	1%	4%	100% (N=647)
Tv/Radio: uutiset	30%	63%	4%	0%	3%	100% (N=652)
Tv/Radio: ajan-kohtaisohjelmat	22%	69%	5%	1%	3%	100% (N=651)
Terveysportaalit	21%	44%	6%	1%	28%	100% (N=611)
Apteekkipalvelut netissä	27%	34%	4%	1%	34%	100% (N=610)
Painetut lääkäri-/tietosanakirjat	43%	46%	2%	0%	9%	100% (N=641)
Virallinen terveystieto	37%	48%	7%	1%	6%	100% (N=641)
Lääkäri/Terveyskeskus	58%	39%	1%	0%	2%	100% (N=650)
Perhe	14%	60%	13%	2%	11%	100% (N=645)
Painetut terveys- ja hyvinvointilehdet	28%	60%	6%	0%	6%	100% (N=652)
Netin keskusteluryhmät	1%	14%	32%	17%	36%	100% (N=609)
Blogit	1%	7%	29%	20%	42%	100% (N=607)

hankkinut 45% vastaajista, kun vastaava luku oli 14% vuonna 2001. Internetin kautta 38% oli saanut terveystietoa lehdistä tai muista julkaisuista vuoden 2009 aineistossa, 2001 näiden osuus oli 10%. Terveysaiheisten keskusteluryhmien käytön osuus oli kyseisenä ajanjaksona noussut 7%:sta 24%:iin. (Taul. 6)

Arvioidessaan eri lähteiden luotettavuutta vuonna 2009 vastaajat pitivät internet-pohjaisia

lehtiä/julkaisuja vähemmän luotettavina kuin painettuja sanomalehtiä, televisiota ja radiota. On huomattava, että noin kolmannes vastaajista ei osannut sanoa mitään eri internet-lähteiden luotettavuudesta. Tosin on huomattava, että tämä luku on puolittunut vuodesta 2001.

Terveystietojen luotettavuutta arvioitaessa terveydenhuollon ammattilaisiin luotettiin varsin paljon, vastanneista 58% piti heitä hyvin luotettavina ja 39% melko luotettavina. Sen

sijaan terveystiedon portaalit vain 21% piti hyvin luotettavina ja 44% melko luotettavina. Virallisen terveystiedon 37% katsoi hyvin luotettavaksi ja 48% melko luotettavaksi. Kolme neljästä piti perhettä vähintään melko luotettavana lähteenä terveysasioissa. Painettuja terveystiedon ja hyvinvointilehtiä pidettiin myös luotettavina, kun 28% piti niitä hyvin luotettavina ja 60% melko luotettavina. (Taul. 7)

Päätelmät

Vuosien 2001 ja 2009 välisenä ajanjaksona internetin käyttö on kasvanut nopeasti 18-65 vuoden ikäisen väestön keskuudessa Suomessa. Vuonna 2009 internetin käytöstä oli jo tullut osa kansalaisten arkea. Tulokset osoittavat myös internetin terveystiedon haun ja käytön huomattavaa kasvua tutkittuna ajanjaksona. Kuitenkin 1990-luvun lopulla esitettyjen sähköisen terveydenhuollon (e-Health) visiot ovat kaukana toteutumisesta, sillä liian monet ihmiset eivät näytä etsivän eivätkä saavan lainkaan terveystietoa internetistä. Tämän lisäksi yhä vuonna 2009 noin kolmanneksella vastaajista ei ollut käsitystä ("en osaa sanoa") verkon terveystiedon luotettavuudesta todennäköisesti sen vuoksi että he olivat käyttäneet sitä liian harvoin tai eivät ollenkaan. Nähtäväksi jää, puolittuuko jälleen seuraavien kahdeksan vuoden aikana niiden osuus, jotka eivät osaa sanoa mitään internetissä tarjolla olevan terveystiedon luotettavuudesta.

Netin infrastruktuuri alkaa olla kattavasti saavutettavissa Suomessa, ja terveystiedon on yksi luonteva osa netin arkikäyttöä. Terveystiedon haun lisääntyminen internetistä asettaa haasteen terveydenhuoltojärjestelmälle ja terveystiedon ammattilaisille. Ennen muuta internetin lisääntynyttä käyttöä voi pitää mahdollisuutena terveyden edistämiseen ja sairauksien ennaltaehkäisyyn.

Tyypillinen terveystiedon hakija internetissä on korkeasti koulutettu 26-45-vuotias nainen, jolla on omasta mielestään erittäin hyvä terveys. Alhaisen koulutustason ja internetin käyttämättömyyden yhteys puolestaan osoittautui ilmeiseksi. Samoin terveydellisistä tekijöistä ylipainolla ja lihavuudella osoittautui olevan yhteys vähäisempään käymiseen internetin terveystiedon sivustoilla. Herää kysymys, voidaanko netin vähäisellä käytöllä ja ei-käytöllä sekä terveydellisistä tekijöistä muun muassa korkealla painoindeksillä tämän tutkimuksen

valossa olla yhteyksiä syrjäytyneisyyden ja yhteiskunnallisen osattomuuden kanssa? Voidaan myös kysyä, miten kirjastot yhdessä sosiaali- ja terveystoimen kanssa voisivat toimia siten, ettei mikään ihmisryhmä syrjäytyisi terveystiedon ja -viestinnän osallisuudesta.

Internet-lähteiden luotettavuuden arviointi on keskeinen ja kiinnostava tulos. Kun aikuisista suomalaisista jopa kolmanneksella ei ole käsitystä internetistä saamansa terveystiedon luotettavuudesta, on syytä kiinnittää asiaan huomiota. Kouluttautumisen aste selittää tätä ilmiötä jonkin verran, mutta väestötasolla terveystiedon luotettavuuden arvioinnin taitojen omaksumiseen olisi kiinnitettävä huomiota. Terveystiedon lukutaitoon kuuluu olennaisesti käytettyjen lähteiden ja tietosisällön luotettavuuden arviointi, jota on kuvattu esimerkiksi terveyden kriittiseksi lukutaidoksi (Nutbeam 2000; 2008).

Onko sitten internetistä tullut suomalaisten tärkein terveystiedon lähde? Tämän tutkimuksen mukaan vastaus tähän kysymykseen on se, ettei internetistä (vielä) ole tullut suomalaisten tärkein terveystiedon lähde. Perusteluna tälle ovat seuraavat seikat. Merkittävä osa väestöstä ei saa eikä hae ollenkaan terveystietoa internetistä. Painettuja lähteitä lisäksi pidetään johdonmukaisesti luotettavampina kuin samankaltaisia internet-lähteitä. Erittäin suurella osalla väestöstä eli noin kolmanneksella ei ole käsitystä tai mielikuvaa ("en osaa sanoa") siitä, kuinka luotettavia eri internet-lähteet ovat. On kuitenkin merkille pantavaa, että tällaisten vastausten osuus on vuoden 2001 "en osaa sanoa"-arvioiden 65-68%:ista enemmän kuin puolittunut.

Jatkossa olisi paneuduttava niihin syihin, miksi terveystietoa hankitaan tai ei hankita verkosta ja ennen muuta siihen, miksi verkon terveystieto koetaan usein epäluotettavaksi verrattuna painettuihin lähteisiin. Toisaalta myös se, millaisissa terveyteen liittyvissä ongelmissa verkkotietoa hankitaan ja milloin sitä pidetään tarpeeksi luotettavana ("good enough"-periaate), olisi kiintoisa tietää. Liittykö terveystiedon hankinta esimerkiksi vaihtoehtoihin hoitomuotoihin, itsehoitoon, yleiseen terveyteen liittyvään mielenkiintoon, itse tehtyihin diagnooseihin tai esimerkiksi haluun jakaa kokemuksia omasta sairaudesta vertaisryhmissä ovat myös kysymyksiä, joita tulevaisuudessa on selvitettävä.

Lähteet

- Cassell, M.M., Jackson, C. & Cheuvront, B. (1998). Health communication on the Internet: an effective channel for health behavior change? *Journal of Health Communication* 3:71-79.
- European Public Health Alliance. Putting Citizens' Health at the Heart of Europe. <http://www.eph.org/a/2187> (20.8.2010).
- Eysenbach, G. & Diepgen, T.L. (1998). Towards quality management of medical information on the Internet: evaluation, labelling, and filtering of information. *British Medical Journal* 317: 1496-1500.
- Feied, C. (2001). Telecommunications and the next generation Internet for health care. *Annals of Emergency Medicine* 38(3):293-302.
- Health-EU: the public health portal of the European Union. <http://ec.europa.eu/health-eu/> (20.8.2010).
- Kohane, I.S, Greenspun, P., Fackler, J., Cimino, C. & Szolovits, P. (1996). Building national electronic medical record systems via the World Wide Web. *Journal of the American Medical Informatics Association* 3(3):191-207.
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International* 15(3):259-267.
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science & Medicine* 67: 2072-2078.
- Rexrodt, G. & Bangemann, M. (1997). Global information networks. Theme Paper, Ministerial Conference, Bonn 6-8 July 1997.
- Shortliffe, E.H. (1998). Health care and the next generation Internet. *Annals of Internal Medicine* 129(2):138-140.
- Suomen eduskunta. (2006). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti: Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti vuodelta 2005. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti vuodelta 2005. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti vuodelta 2005. http://www.eduskunta.fi/fakta/vk/tuv/suomen_terveydenhuollon_tulevaisuudet.pdf (20.8.2010).
- Tilastokeskus (2009a). 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen mukaan 1950-2008. http://www.stat.fi/til/vkour/2008/vkour_2008_2009-12-04_kuv_001.html (1.12.2010).
- Tilastokeskus (2009b). Kauniaisissa edelleen koulutetuin väestö vuonna 2008. http://www.stat.fi/til/vkour/2008/vkour_2008_2009-12-04_tie_001.html (1.12.2010).
- Tilastokeskus (2009c). Internetin käytön yleistyminen pysähtyi. http://www.stat.fi/til/sutivi/2009/sutivi_2009_2009-09-08_tie_001.html (1.12.2010).
- Tilastokeskus (2009d). Internetin käytön useus iän mukaan, osuus internetiä viimeisten kolmen kuukauden aikana käyttäneistä. http://www.stat.fi/til/sutivi/2009/sutivi_2009_2009-09-08_kuv_002.html (1.12.2010).